

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-28>

УДК 338.48

ТУРИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)

TOURISM AND ITS INFLUENCE ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY (ON THE EXAMPLE OF THE CZECH REPUBLIC)

Турло Наталія Платонівна

кандидат економічних наук, доцент,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0007-7521>

Мархонос Світлана Миколаївна

кандидат географічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6615-5262>

Turlo Nataliia

Academy of Labour, Social Relations and Tourism

Markhonos Svitlana

National Aviation University

Стаття присвячена визначенню рівня впливу сфери туризму на соціально-економічний розвиток Чеської Республіки. Здійснено діагностику сучасного стану туристичних потоків Чехії, досліджено кількість зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності в сфері туризму Чеської Республіки та розглянуті основні тенденції. Проаналізовано динаміку туристичного потоку в країні та соціально-економічні показники туристичної діяльності з врахуванням впливу пандемії, також досліджено туристичний потік у розрізі регіонів Чеської Республіки. Визначено частку туризму у створенні валової доданої вартості в народному господарстві. Виявлено проблеми розвитку туристичної сфери Чеської Республіки та визначено шляхи їх подолання, здійснено оцінку впливу сфери туризму на соціально-економічний розвиток країни.

Ключові слова: туризм, туристична сфера, соціально-економічний розвиток, туристичний потік, оцінка впливу сфери туризму.

The article is devoted to determining the level of influence of tourism on the social and economic development of the Czech Republic. The diagnosis of the current state of tourist flows in the Czech Republic was carried out, the number of registered economic entities in the field of tourism of the Czech Republic was investigated, and the main trends were considered. The dynamics of the tourist flow in the country and socio-economic indicators of tourist activity were analyzed, taking into account the impact of the pandemic, and the tourist flow in the regions of the Czech Republic was also investigated. The share of tourism in the creation of gross added value in the national economy is determined. The problems of the development of the tourism sphere of the Czech Republic were identified and the ways to overcome them were determined, the impact of the tourism sphere on the socio-economic development of the country was assessed. The Czech Republic has great opportunities for the development of tourism – a favorable climate and natural conditions, world-famous resorts, a significant number of historical monuments. This gives us the opportunity to develop both domestic and inbound tourism. The dimensions of organized tourism reflect the scale of activities of the country's tourism firms. In the market of tourist services of the Czech Republic, there is a tendency to decrease the number of tourist companies. The consequences of the coronavirus pandemic had a significant impact on the regional indicators of the functioning of the tourism sector and its contribution to the socio-economic development of the country. During the development of the strategy for the further development of the tourism sector, new circumstances and requests of tourists are taken into account, regarding the search for smaller, more private apartments for short-term rent, equipped with a kitchen. By helping to shape a country's value, image and identity, tourism is an important factor in economic growth. The promotion of business in the tourism sector can guarantee a

significant contribution to the social and economic development of the Czech Republic, to the creation of new jobs and replenishment of the state budget through the payment of taxes. The country's government can use tourism as a tool to increase the level of employment and economic growth, upgrade infrastructure, etc.. Analysis of measures to gradually restore tourist flows helps to avoid severe lockdowns in the future, which determines the prospects for further research.

Keywords: tourism, tourism sphere, socio-economic development, tourist flow, evaluation of the impact of the tourism sphere.

Постановка проблеми. З припиненням діяльності Ради Економічної взаємодопомоги та, відповідно, кооперації між країнами соціалістичного табору, а також в очікуванні перспективи вступу до Європейського Союзу перед Чехією постало питання швидкого та ефективного наближення до принципів, норм і стандартів, які напрацювала Європа, в тому числі і в туристичній сфері. Тому відразу після листопадових подій 1989 року країна почала активно вивчати європейський досвід розбудови рекреаційно-туристичного сектора економіки.

Сьогодні Чеська Республіка (ЧР) належить до групи країн, в економіці яких зростає роль туризму оскільки він: збільшує місцеві доходи; створює нові робочі місця; розвиває всі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг; розвиває соціальну та виробничу інфраструктуру; забезпечує зростання ВВП.

Але туристична сфера Чехії, як і будь-якої іншої країни, залежить від зовнішніх чинників. Кліматичні катаклізми, військові та політичні конфлікти, зміна законодавства, епідемії, фінансова криза суттєво впливають на її стан і розвиток, інвестиційну привабливість. Так, у 2020 р. одним з основних чинників впливу на розвиток сфери туризму Чеської Республіки стало розповсюдження пандемії COVID-19. За умови світової пандемії та необхідності подолання її наслідків виникає потреба у діагностиці її впливу на туристичну сферу країни, виявленні напрямів, що можуть забезпечити її подальший розвиток і сприяти збільшенню частки надходжень від туризму у валовий внутрішній продукт.

У процесі дослідження була застосована низка загальнонаукових і спеціальних методів. Задіяно методи теоретичного узагальнення із використанням елементів аналізу (для виявлення тенденцій, внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування туристичної сфери; комплексного оцінювання стану сфери туризму Чехії); синтезу та порівняння (для визначення впливу пандемії COVID-19 на результати діяльності підприємств туристичної сфери); систематизації (для формування висновків). Інформаційною базою дослідження слугу-

вали офіційні матеріали Чеського статистичного управління, наукові праці українських та чеських авторів, у яких розглянуті питання розвитку туристичної сфери Чехії, електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання розвитку туризму в Чехії висвітлені в працях таких науковців як Корсак Р., Ніколайчук О., Лажнік В., Мандрик І., Патійчук В., М'ясоїд Г. та ін.

Дослідники розглядають питання становлення та особливості розвитку туристичної сфери Чехії, формування національної політики щодо розвитку туризму, аналізують повноваження та особливості діяльності органів державної влади щодо регулювання туристичної сфери (Корсак Р., Ніколайчук О.). Ніколайчук О. розглядає маркетингові аспекти позиціонування та просування національного туристичного продукту Чехії на міжнародному туристичному ринку, визначає ефективність туристичної політики ЧР та узагальнює ключові складники її успіху. Г. М'ясоїд розглядає передумови розвитку туристичної сфери Чехії та наслідки пандемії COVID-19 у готельному бізнесі.

В статтях чеських дослідників туристичної сфери (П. Ванчура, З. Лейсек та інші) розглядаються основні проблеми її розвитку, які виникли внаслідок вживання превентивних заходів щодо подолання пандемії коронавірусу, розглядаються креативні ідеї стосовно мінімізації втрат, спричинених COVID-19.

Однак питання щодо подолання негативних наслідків пандемії та подальшого розвитку сфери туризму Чеської Республіки залишаються до кінця невирішеними й потребують вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є діагностика сучасного стану туристичних потоків Чехії, виявлення проблем та визначення шляхів їх подолання, оцінка впливу сфери туризму на соціально-економічний розвиток країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія керованого розвитку туристичної сфери будь-якої країни базується на діагностиці її сучасного стану. Її прове-

дення дає можливість виявити диспропорції, структурні деформації, недоліки та тенденції в роботі туристичних та рекреаційних підприємств, допомагає внутрішнім та закордонним інвесторам визначитись щодо напрямів вкладання коштів в їх розбудову.

Привабливість країни для відвідування туристами визначається наявністю туристично-рекреаційних ресурсів. Так, основою північного туристичного району Чехії є гірська місцевість Крконоше, де знаходиться найвища в Чехії гора – Сніжка. Головними центрами туризму є Шпіндлерув Млин, Пець під Сніжкою і Гаррахов із трампліном для стрибків на лижах. В цьому регіоні створені найкращі умови для занять зимовими видами спорту, а добре розвинена інфраструктура дозволяє використовувати його природні ресурси не лише для підготовки спортсменів, а й для проведення активного відпочинку широкого кола аматорів гірськолижного та інших зимових видів спорту.

Основою туристичного комплексу західного району є бальнеологічні ресурси (лікувальні води Карлових Вар та Маріанське-Лазне). Курорти цього району є не лише місцем, власне лікування, але й своєрідним осередком світського життя суспільства, в певному розумінні частиною іміджу найуспішніших представників культури, мистецтва, бізнесу, політичної еліти.

Окрасою центрального району є столиця Чеської Республіки – місто Прага, яка має багатотисялітню історію, безліч культурних і архітектурних пам'яток. В передмістях Праги також зберіглося чимало цікавих історичних пам'яток, середньовічні замки, церкви тощо.

На відміну від Північного району, який визначається насамперед природно-рекреаційними ресурсами, Південний район знаменитий передусім своїми історичними пам'ятками, зокрема історичними комплексами міст Брно та Крумлова.

Станом на 01.01.2022 р. на території Чехії розміщено 15 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, що складає 1,3% від усієї кількості (1154) таких об'єктів у світі [1].

Отже, Чеська Республіка має великі можливості для розвитку туризму – сприятливий клімат та природні умови, всесвітньовідомі курорти, значну кількість історичних пам'яток. Це дає можливість розвивати як внутрішній, так і в'їзний туризм.

Розміри організованого туризму відображають масштаби діяльності туристичних фірм країни (табл. 1).

На ринку туристичних послуг Чеської Республіки має місце тенденція до зменшення кількості туристичних фірм. Так, протягом 2017–2021 рр. їх загальна кількість скоротилась на 23,3%. Найбільше скорочення спостерігалось в 2021 р. у порівнянні з 2020 р. –

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності в сфері туризму Чеської Республіки

Рік	Зареєстровано суб'єктів господарювання в ЧР, всього, од.	У тому числі в сфері туризму, од.				
		всього	частка від загальної кількості зареєстрованих суб'єктів в ЧР, %	з них туристичних фірм		
				всього	частка від загальної кількості суб'єктів господарювання в сфері туризму, %	частка від загальної кількості зареєстрованих суб'єктів в ЧР, %
2017	2848672	12273	0,4	1782	14,5	0,1
2018	2889422	12622	0,4	1698	13,5	0,1
2019	2892452	13228	0,5	1654	12,5	0,1
2020	2932963	13278	0,5	1555	11,7	0,1
2021	2976264	13252	0,4	1367	10,3	0,05
2021 р. у % до 2017 р.	104,5	108,0	-	76,7	71,0	50,0

Джерело: складено та розраховано авторами на основі [3; 4]

на 12,8%. Насамперед скорочується кількість малих (до 20 штатних працівників) турфірм і збільшується частка ринку у найбільших турфірм (35% ринку туристичних послуг покривається сімкою туристичних фірм з кількістю понад 100 штатних працівників) [2]. Така тенденція (до зменшення діючих турфірм) відповідає світовому досвіду розвитку ринку туристичних послуг та означає перехід від поліпольної структури ринку з багато численними дрібними та середніми фірмами до олігопольної.

Динаміка чисельності туристів, обслугованих туристичними підприємствами ЧР, наведена в таблиці 2.

Глобальна пандемія скоротила можливість подорожувати. Дані табл. 2 свідчать про скорочення обсягів туристичних потоків. Так, загальна чисельність гостей Чехії змен-

шилася на 72,4%. Протягом 2019–2020 рр. місцевий туризм впав на 26,8%, виїзний – на 58,4%, внутрішній – на 40,6%.

Про скорочення туристичного потоку свідчать і показники роботи засобів колективного розміщення ЧР. Чисельність іноземних туристів, які скористалися послугами готелів та аналогічних засобів розміщення, зменшилася на 8106330 осіб або на 74,4% у порівнянні з 2019 р., а внутрішніх – на 3055592 осіб або на 27,5%.

Від зменшення чисельності внутрішніх та іноземних туристів у зв'язку з пандемією COVID-19 постраждали всі підприємства колективного розміщення у всіх регіонах Чехії. В 2020 р. Прагу та Карловарський край відвідало відповідно на 47,7% та 46,6% менше туристів ніж у 2019 р. Більш ніж третину туристів втратили Пільзенський, Устець-

Таблиця 2

Основні показники туристичного потоку в ЧР протягом 2019–2020 рр.

	В'їзний туризм	Місцевий туризм	Виїзний туризм	Внутрішній туризм	Баланс туризму
2019 рік					
Чисельність гостей, всього, осіб	37201838	85867212	12974005	123069049	24227833
Без ночівлі, осіб	22550750	53579786	3319448	76130537	19231303
З ночівлею, осіб	14651087	32287425	9654557	46938513	4996530
Кількість ночівель, всього	46617042	123750254	59390520	170367296	-12773478
Середня кількість ночівель (ночей)	3,2	3,8	6,2	3,6	-
Споживання (витрати) туризму, млн. чеських крон	176890	131351	84491	308242	92400
Середнє споживання (витрати) на 1 гостя, чеських крон	4755	1530	6512	2505	-
Середнє споживання (витрати) за 1 день поїздки, чеських крон	2110	627	1168	1050	-
2020 рік					
Чисельність гостей, всього	10266797	62822035	5397890	73088832	4868907
Без ночівлі	6347338	35208598	909174	41555936	5438164
З ночівлею	3919459	27613437	4488716	31532895	-569257
Кількість ночівель, всього	13784936	114349267	22022152	128134203	-8237216
Середня кількість ночівель (ночей)	3,5	4,1	4,9	4,1	-
Споживання (витрати) туризму, млн. чеських крон	48957	86856	23706	135812	25251
Середнє споживання (витрати) на 1 гостя, чеських крон	4768	1383	4392	1858	-
Середнє споживання (витрати) за 1 день поїздки, чеських крон	2035	490	865	675	-

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5]

кий, Південноморавський, Оломоуцький та Мораво-Сілезький край (рис. 1).

В 2020 р. через пандемію туризм став однією з найбільш постраждалих галузей економіки (табл. 3). Його частка у створенні валового внутрішнього продукту Чеської Республіки впала до 1,5% (84,3 млрд крон), а зайнятість у туристичній сфері становила 222013 осіб, що на 7,3% менше у порівнянні з минулим 2019 р. Частка найманих працівників склала 83%, а самозайнятих, які займалися бізнесом в туристичній сфері, – 17%.

Загальний обсяг витрат на туризм в 2020 р. досяг 135,812 млрд. крон. Це узагальнений показник споживання всіх гостей, які відпочивали в Чехії, що становить 44,1% від показника 2019 р. В'їзний туризм, який включає іноземних мандрівників, склав 36%, т. т. 49,0 млрд. крон. Інші 64% коштів (86,9 млрд. крон) були отримані від внутрішніх туристів за рахунок внутрішнього туризму.

Частка туризму у створенні валової доданої вартості в народному господарстві Чехії склала 1,5%. Це було різке зниження у порівнянні з минулим роком, оскільки у 2019 р. така ж частка становила 2,8%, що було більше, ніж у сільському, лісовому та рибному господарстві разом взятих.

Частка туризму в загальній зайнятості в національній економіці Чеської Республіки знизилась до 4,2%.

Наслідки пандемії коронавірусу також суттєво вплинули на регіональні показники функціонування туристичної сфери та її внесок у соціально-економічний розвиток країни. Так, в туристичній сфері Праги було задіяно 57,6 тис. осіб або 26% від загальної чисельності працюючих в туризмі та створено 25% валової доданої вартості туристичного сектору. Водночас столиця найбільше відчула відсутність туристичного попиту, сформованого у попередні роки. Валова додана вартість туризму тут знизилася в річному обчисленні майже на дві третини до значення 19,0 млрд. крон проти 53,2 млрд. крон в 2019 р. та впала нижче за середню по Чехії. У Карловарському краї частка туризму у регіональній валовій доданій вартості склала 2,8%, а в 2019 р. вона становила 5,4%. Безпосередньо у сфері туризму краю працювало 10,6 тис. осіб, що становило 8,2% зайнятих у регіоні.

В 2021 р. у порівнянні з 2020 р. в Чеській Республіці спостерігалось деяке поживлення туризму, але відвідування країни туристами порівняно з доковідним 2019 р. становило лише 51,7%. Так, у 2021 р. колективні засоби розміщення (КЗР) країни прийняли 11383601 туристів, що на 5,0% більше ніж у 2020 р. (в 2020 р. у КЗР зупинялося 10836444 туристів), у т. ч. чисельність внутрішніх туристів зросла на 9,5% порівняно з 2020 р. та склала 8813943 осіб, але іноземних гостей стало на 7,7 процента менше, ніж в 2020 р.

ТУРИЗМ

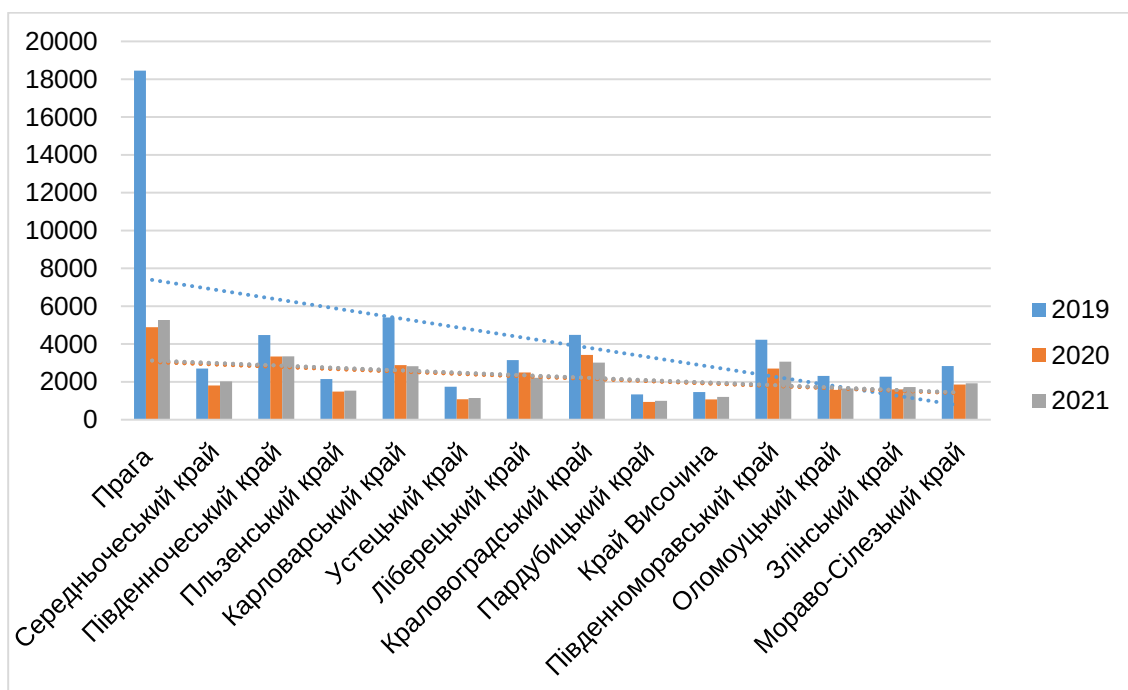

Рис. 1. Туристичний потік у розрізі регіонів ЧР [5]

Таблиця 3

Соціально-економічні показники туристичної діяльності в Чеській Республіці

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Внутрішнє туристичне спожи-вання, млрд. крон	272,410	292,456	297,868	308,242	135,812
У % до попереднього року	-	107,4	101,9	103,5	44,1
Частка туризму у внутрішньому споживанні, %	1,8	1,9	1,8	1,8	0,8
Зайнятість у туристичній сфері Чехії, тис. осіб	233,299	235,178	238,337	239,506	222,013
У % до попереднього року	-	100,8	101,3	100,5	92,7
Частка туризму у загальній зайнятості, %	4,5	4,5	4,5	4,5	4,2
Валова додана вартість туризму, млрд. крон	120,618	128,391	135,075	144,751	75,390
У % до попереднього року	-	106,4	105,2	107,2	52,1
Частка туризму у валовій доданій вартості, %	2,8	2,8	2,8	2,8	1,5
Валовий внутрішній продукт туризму, млрд. крон	138,926	148,620	155,915	166,554	84,303
У % до попереднього року	-	107,0	104,9	106,8	50,6
Частка туризму у валовому внутрішньому продукті Чехії, %	2,9	2,9	2,9	2,9	1,5

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5]

Найбільше іноземних туристів прибуло з Німеччини (689200 осіб), але це більш ніж на 15% менше ніж у 2020 р. Навпаки, на 25% збільшилась чисельність туристів із Словаччини. На третьому місці поляки – 235000 польських туристів відвідали Чехію, що становить майже п'яту частину падіння. Чисельність туристів з інших країн не перевищувала 100 000 осіб.

За три квартали 2022 р. КЗР Чехії прийняли 15128678 туристів, з них 9811659 – це внутрішні туристи, а 5317019 – іноземні гості. Т. т. країна за 9 місяців 2022 р. майже піднялась до рівня туристичних потоків, які вона мала перед пандемією COVID-19.

Зростання туристичного потоку відбуватиметься дуже повільно, повернення до рівня туристичного потоку до пандемії слід чекати через кілька років.

Нестачу зарубіжних гостей в Чехії компенсують внутрішнім туризмом. Так, наприклад, Прага профінансувала рекламну кампанію і досить успішно вабила чехів, серед іншого, безкоштовними ваучерами на культурні події. До акцій і знижок залучили залізничних і автобусних перевізників, ресторани та броварні.

Під час розробки стратегії подальшого розвитку туристичної сфери ЧР враховуються нові обставини і запити туристів, щодо пошуку менших, приватніших помешкань для нетривалої оренди, обладнаних кухнею.

В зимовий період найбільшу увагу в туристичній сфері країни необхідно приділити рекламуванню відпочинку в горах та велнесу (комплексне використання методики оздоровлення, до складу якої входять дієтологія, реабілітаційні програми, психологічне оздоровлення, функціональний тренінг, СПА-процедури тощо), різдвяним ярмаркам, зимовим містам (культура, гастрономія) та Дню святого Валентина.

Для залучення іноземних туристів необхідно поступово відновлювати та пропонувати напрямки, які мали пряме повітряне сполучення до пандемії COVID-19. Це стосується, наприклад, сполучення з Чикаго та Ханоем, яке було перервано у зв'язку з пандемією, відновити маршрути до Північної Америки (Філадельфія та Ньюарк в США, Торонто та Монреаль в Канаді). Що стосується Далекого Сходу, планується відновити зв'язок із Сеулом і китайськими напрямками, встановити

прямі рейси в Таїланд, Тайвань, Японію, Індію та Сингапур [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах, пов'язаних із кризовим станом світової економіки, інфляцією, падінням платоспроможності населення, туристичним компаніям необхідно приймати нестандартні рішення як з метою залучення іноземних туристів, так і подальшим розвитком внутрішнього туризму.

Допомагаючи формувати цінність, імідж та ідентичність країни, туристична сфера є важливим фактором економічного зростання. Просування бізнесу в туристичній сфері

здатне гарантувати істотний внесок в соціально-економічний розвиток Чехії, у створення нових робочих місць та поповненні державного бюджету за допомогою сплати податків. Іноземні туристи забезпечать грошові надходження до країни в іноземній валюті. Уряд країни може використати туризм як інструмент для підвищення рівня зайнятості та економічного зростання, оновлення інфраструктури та зростання ВВП. Аналіз заходів, щодо поступового відновлення туристичних потоків, допомагає уникнути важких локдаунів у майбутньому, що і визначає перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чешский «курортный треугольник» внесен в Список всемирного наследия ЮНЕСКО. URL: <https://czechtoday.eu/turizm/2021/cheshskij-kurortnyj-treugolnik-vnesen-v-spisok-vsemirnogo-naslediya-yunesko>.
2. М'ясоїд Г. І. Чехія: передумови розвитку туристичної галузі та наслідки пандемії covid-19 у готельному бізнесі / Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції "Сучасний стан та потенціал розвитку індустрії гостинності в Україні" (м. Херсон, 23 квітня 2021 р.) Херсон: ХДАЕУ, 2021. С. 232–235.
3. Počet registrovaných subjektů v RES – cestovní ruch. URL: https://www.czso.cz/documents/10180/171348123/32018122_1002.pdf/9c09bead-d228-4ba2-a868-f6f77e17d330?version=1.3.
4. Počty jednotek zapsaných v registru ekonomických subjektů podle vybraných právních forem v České republice. URL: https://www.czso.cz/documents/10180/171348123/32018122_0701.pdf/e3976c3a-5d14-4f48-87e0-c8ff53a69a46?version=1.1.
5. Czech statistical office. URL: https://www.czso.cz/csu/czso/cestovni_ruch.
6. Здесь больше иностранных туристов. URL: <https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/ecaf5d85-44e6-4a06-b7b4-6898c9adffab/article/zahranicnich-turistu-je-u-nas-vic>.
7. Vančura P., Lejsek Z. Cestovní ruch sčítá ztráty. URL: <https://www.statistikaamy.cz/2021/03/30/cestovni-ruch-scita-ztraty>.

REFERENCES:

1. Cheshskiy «kurortnyj treugol'nik» vnesen v Spisok vseмирного naslediya YuNESKO. URL: <https://czechtoday.eu/turizm/2021/cheshskij-kurortnyj-treugolnik-vnesen-v-spisok-vsemirnogo-naslediya-yunesko>.
2. M'jasojid Gh. I. Chekhija: peredumovy rozvytku turystychnoji ghaluzi ta naslidky pandemiji covid-19 u ghotel'nomu biznesi /Materialy I Vseukrajinskojii naukovo-praktychnoji konferenciji "Suchasnyj stan ta potencial rozvytku indystryji ghostynnosti v Ukrajinii" (m. Kherson, 23 kvitnja 2021 r.) Kherson: KhDAEU, 2021. 327 p. P. 232–235.
3. Počet registrovaných subjektů v RES – cestovní ruch. URL: https://www.czso.cz/documents/10180/171348123/32018122_1002.pdf/9c09bead-d228-4ba2-a868-f6f77e17d330?version=1.3.
4. Počty jednotek zapsaných v registru ekonomických subjektů podle vybraných právních forem v České republice. URL: https://www.czso.cz/documents/10180/171348123/32018122_0701.pdf/e3976c3a-5d14-4f48-87e0-c8ff53a69a46?version=1.1.
5. Czech statistical office. URL: https://www.czso.cz/csu/czso/cestovni_ruch.
6. Zdes' bol'she inostrannykh turistov. URL: <https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/ecaf5d85-44e6-4a06-b7b4-6898c9adffab/article/zahranicnich-turistu-je-u-nas-vic>.
7. Vančura P., Lejsek Z. Cestovní ruch sčítá ztráty. URL: <https://www.statistikaamy.cz/2021/03/30/cestovni-ruch-scita-ztraty>.